

Заняття 16. Мій дім, моя мова

Аркуш 9

Занурення

Вправа 1. Мовчазне споглядання. Перші образи

Дії вчителя/вчительки:

- "Просто дивіться. Немає потреби щось аналізувати чи шукати правильні відповіді. Просто дозвольте очам подорожувати по сторінці"
- Через кілька хвилин тихо запитайте: "Що першим привернуло вашу увагу?"

Дії учнівства:

- Розглядають аркуш мовчки
- Дають волю першим враженням
- Можуть ділитися одним словом або образом

Орієнтовні відповіді:

- "Будинок виглядає самотнім"
- "Драбина веде вгору, до мрій"
- "Чорно-білі фарби, як спогади"
- "Текст виглядає як питання, які мене хвилюють"
- "Нагадує мені наш будинок в Україні"
- "Схоже на те, що я малював/малювала, коли переїжджали"
- "Будинок міцний, але тут щось недосказане"

Вправа 2. Перше враження. Відчуття дому

Дії вчителя/вчительки:

- "Погляньте на будинок на малюнку. Якби ви могли зайти всередину, які звуки ви б почули?"
- "Які запахи живуть в цьому домі?"
- "Хто може жити в такому будинку?"

Дії учнівства:

- Дають волю уяві
- Діляться асоціаціями без пояснень
- Можуть закрити очі та "увійти" в будинок уявно

Орієнтовні відповіді:

- "Тиша... або тихе радіо"
- "Запах борщу та свіжого хліба"
- "Звуки сміху дітей"
- "Може, хтось грає на піаніно"
- "Родина, яка щось шукає"
- "Люди, які багато говорять різними мовами"
- "Хтось, хто сумує за домом"

Вправа 3. Зв'язок з особистим досвідом. Мій дім

Дії вчителя/вчительки:

- "Тепер подумайте про свій дім. Не про будівлю, а про відчуття дому"
- "Що робить простір домом для вас? Це може бути запах, звук, предмет, людина..."
- "Поділіться одним словом або образом, який для вас означає "дім""

Дії учнівства:

- Роблять зв'язок між аркушем та власним досвідом
- Можуть пригадати різні доми зі свого життя
- Діляться добровільно

Орієнтовні відповіді:

- "Голос мами"
- "Запах кави вранці"
- "Моя подушка"
- "Кіт, який завжди зустрічає"
- "Фото на стіні"
- "Українська мова, коли батьки сперечаються"
- "Музика, яку слухає вся родина"

Дослідження

Вправа 4. Візуальне мислення. Читання образів

Дії вчителя/вчительки:

- "Що ви бачите на цьому аркуші?"
- "На що схожа драбина? Куди вона може вести?"
- "Чому, на вашу думку, художниця намалювала саме такий будинок?"
- "Що вам говорять контури та лінії?"

Дії учнівства:

- Описують візуальні елементи
- Висловлюють припущення
- Будують візуальні зв'язки

Орієнтовні відповіді:

- "Бачу будинок з драбиною, що веде вгору"
- "Драбина — це шлях до чогось нового"
- "Будинок виглядає простим, але добротним"
- "Лінії виглядають швидкими, наче малювали із захопленням"
- "Може, це спосіб вибратися зі складної ситуації?"
- "Нагадує будинки, які ми покидали"
- "Схоже на те, коли треба прийняти важливе рішення"

Вправа 5. Дослідження тексту. Питання ідентичності

Дії вчителя/вчительки:

- Прочитайте разом текст на аркуші
- "Яке з цих питань здається вам складнішим? Чому?"
- "Чи може одна людина мати кілька країн? Кілька мов?"
- "Як ви думаєте, чому ці питання опинилися разом на одному аркуші?"

Дії учнівства:

- Читають і обмірковують питання
- Роблять зв'язки між питаннями
- Можуть ділитися особистими роздумами

Орієнтовні відповіді:

- "Важче про країну: я не знаю, яка моя"
- "Про мову легше: я знаю, якою говорю"
- "Ці питання пов'язані: мова й країна йдуть разом"
- "Можна бути українцем/українкою та жити в іншій країні"
- "Вдома ми говоримо трьома мовами одночасно"
- "Країна — це не тільки територія, а й люди"
- "Мова може бути домом там, де немає дому"

Вправа 6. Метафоричне дослідження. Дім як символ

Дії вчителя/вчительки:

- "Якби дім на малюнку міг говорити, що б він розповів?"
- "Які кольори живуть в цьому домі?"

- "Якби ви були архітектором/архітекторкою, що б ви добудували до цього дому?"
- "На який музичний інструмент схожий цей будинок?"

Дії учнівства:

- Створюють асоціативні зв'язки
- Використовують уяву для перенесення образів
- Можуть малювати додаткові елементи в повітрі

Орієнтовні відповіді:

- "Дім би сказав: "Я чекаю на свою родину""
- "Там живуть синій та жовтий кольори"
- "Добудував би балкон для зустрічі сонця"
- "Схожий на піаніно — клавіші-вікна"
- "Нагадує гітару, яка чекає музики"
- "Там мешкають спогади та мрії одночасно"
- "Це дім, який подорожує разом зі мною"

Вправа 7. Філософські питання допитливої дитини

Дії вчителя/вчительки:

- "А чи мають дерева громадянство? А якщо ні, то як вони знають, де їхній дім?"
- "Чи може птах бути двомовним? Як пташенята вчаться "говорити"?"
- "Якби зникли всі кордони, чи люди все одно знали б, звідки вони?"
- "Чи можна спакувати країну в валізу? Що б туди поклали?"
- "Якби будинки могли ходити, чи вони б шукали своїх господарів?"

Дії учнівства:

- Міркують над незвичайними питаннями
- Порівнюють людський та природний досвід
- Створюють власні філософські гіпотези

Орієнтовні відповіді:

- "Дерева знають дім по землі під корінням"
- "Птахи говорять мовою пісень, яку розуміють всі"
- "Люди б пізнавали один одного по серцю"
- "У валізу поклав би запах кухні та сміх друзів"
- "Будинки знайшли б нас по звуку наших кроків"
- "Країна — це не місце, а відчуття"
- "Можна носити дім в серці"

Вправа 8. Особистісні зв'язки. Моя багатомовність

Дії вчителя/вчительки:

- "Якою мовою ви думаєте, коли сердитесь? А коли радієте?"
- "Чи є слова, які краще звучать одною мовою?"
- "Яка мова приходить першою, коли ви прокидаєтесь?"
- "Чи розмовляєте ви з домашніми улюбленцями? Якою мовою?"

Дії учнівства:

- Досліджують власну мовну практику
- Роблять спостереження за своїми мовними звичками
- Можуть відкривати нові речі про себе

Орієнтовні відповіді:

- "Сердиться українською, радію англійською"
- "'Мама' завжди звучить українською"
- "Прокидаюсь тією мовою, якою снівся сон"
- "З котом розмовляю мяуканням"
- "Рахую німецькою, молюся українською"
- "Коли хворію, хочу тільки українську"
- "Мрію всіма мовами одночасно"

Творчість

Вправа 9. Варіанти творчих завдань (на вибір учнівства):

Варіант А. Карта мого мовного дому

Створіть план-карту дому, де в кожній кімнаті живе своя мова. "Намалюйте план вашого ідеального мовного дому. Які мови в яких кімнатах живуть?"

Варіант Б. Музей моєї країни в одній кімнаті

Уявіть, що вам дали одну кімнату, щоб створити музей своєї країни. Які експонати ви б виставили? Що б відвідувачі побачили, почули, відчули? Намалюйте план вашого музею або опишіть кожну експозицію.

Варіант В. Цифровий проєкт "Звуки мого дому"

Створіть аудіоколаж з звуків, які означають дім для вас. Можете записати голоси, музику, звуки природи. Або просто складіть список звуків з поясненнями.

Методичний коментар

Для 9-11 років. Фокус на візуальних завданнях — карта мовного дому та кімната країни будуть найбільш доступними. Допомогайте конкретними питаннями: "Яка мова живе в кухні? А в спальні?"

Для 12-13 років. Можуть поєднувати кілька завдань або створювати більш складні проєкти. Заохочуйте експерименти з формою — кімната може стати коміксом, а аудіо — піснею.

Для 14-15 років. Запрошуйте до глибшої рефлексії. Лист може стати есе про ідентичність, а цифровий проєкт — справжнім мультимедійним твором. Підтримуйте критичне мислення про поняття "країна" та "дім".

Рефлексія

Вправа 10. Особиста рефлексія. Внутрішній діалог

Дії вчителя/вчительки:

- "Закрийте очі та подумайте: що нового ви дізналися про себе сьогодні?"
- "Яке питання з аркуша тепер звучить для вас по-іншому?"
- Дайте 2-3 хвилини тиші

Дії учнівства:

- Мовчки рефлексують
- Обмірковують власні відкриття
- Можуть робити нотатки для себе

Орієнтовні відповіді:

- "Я зрозумів/зрозуміла, що дім — це не будівля"
- "Моя країна складніша, ніж я думав/думала"
- "Мови в мені живуть по-різному"
- "Я можу мати кілька домів одночасно"

Вправа 11. Спільне коло. Добровільний обмін

Дії вчителя/вчительки:

- "Хто хоче поділитися одним відкриттям з сьогоднішнього заняття?"
- "Можете показати фрагмент вашої творчої роботи або просто розповісти думку"
- Створюйте атмосферу прийняття

Дії учнівства:

- Діляться добровільно
- Слухають один одного без коментарів
- Можуть задавати питання з цікавості

Орієнтовні відповіді:

- "Я намалював/намалювала дім, де українська живе в серці будинку"
- "Зрозумів, що можна бути українцем всюди"
- "Моя валіза виявилася повна запахів"
- "Хочу запитати маму, якою мовою вона думає"

Вправа 12. Валізка додому. Експерименти на тиждень

Дії вчителя/вчительки:

- "Ось кілька ідей для експериментів вдома. Оберіть те, що вас цікавить"
- Запишіть варіанти на дошці
- "Пам'ятайте: це експерименти для вас, а не домашні завдання"

Варіанти експериментів

Сімейні дослідження:

- Запитайте батьків, якою мовою вони думають в різних ситуаціях
- Складіть родинну карту мов. то якими мовами говорять?
- Запишіть улюблену сімейну історію мовою, якою її завжди розповідають

Цифрові експерименти:

- Запишіть коротке відео про те, як звучить ваш дім
- Створіть плейлист пісень, які означають дім для вашої родини

Дослідницькі місії:

- Протягом тижня записуйте, якою мовою ви думаєте в різний час
- Дослідіть, яких українських слів немає в інших мовах, які ви знаєте
- З'ясуйте, скільки мов звучить у вашому районі за один день

Філософські експерименти:

- Спробуйте один день говорити тільки правду про свої почуття
- Уявіть, що ви пояснюєте інопланетянину, що таке "дім"
- Поміркуйте: що спільного у всіх людей, незалежно від країни?

Творчі практики:

- Створіть власну сторінку малювання на тему "Моя мова вдома"
- Придумайте нове слово для почуття, яке виникає між домом і дорогою

- Напишіть коротку історію про будинок, який подорожує

Методичний коментар.

Для 9-11 років. Фокус на конкретних відкриттях. Допомогайте формулювати думки простими словами. Валізка додому: більше ігрових та візуальних завдань.

Для 12-13 років. Заохочуйте до формулювання зв'язків між різними частинами заняття. В експериментах можуть поєднувати кілька завдань.

Для 14-15 років. Підтримуйте глибшу рефлексію про складність ідентичності. Експерименти можуть стати основою для довготривалих проєктів саморозвитку.

Складні ситуації та реакції

Ситуація. Я не знаю, яка моя країна.

Реакція. Це дуже глибоке і важливе запитання. Багато людей у світі відчувають це. А чи обов'язково мати одну країну? Можливо, у тебе їх кілька? Що для тебе означає слово "країна"? Може, це не про кордони, а про щось інше? Підтримайте відкритість до складності питання, не намагайтеся дати готову відповідь

Альтернативний підхід. Запропонуйте подумати про "країну серця" — місце, люди або цінності, які відчуваються як дім.

Ситуація. Вдома ми говоримо мішаниною мов.

Реакція. Як цікаво! Це означає, що твій дім дуже багатий на мови. Чи є ситуації, коли одна мова домінує? Коли? Чому? Твоя мовна багаточисельність — це суперсила. Як ти її використовуєш? Відзначте це як особливість, а не проблему

Альтернативний підхід. Запропонуйте створити "карту мовних моментів", коли яка мова звучить вдома.

Ситуація. Я не хочу говорити про свою країну.

Реакція. Це абсолютно нормально. Ти маєш право зберігати свої думки при собі. Можеш просто слухати інших або подумати про щось інше, що означає дім для тебе. Якщо захочеш, можеш поговорити зі мною після заняття.

Ситуація. Моя країна воює, і мені боляче про це говорити.

Реакція. Дякую, що довіряєш мені свій біль. Це дуже мужньо. Твої почуття цілком зрозумілі. Війна змінює те, як ми думаємо про дім. Можеш подумати про Україну

майбутнього, якою ти хочеш її бачити? — Фокус на ресурсах та майбутньому, а не на травмі

Додаткові матеріали для педагога/педагогині

Ключові поняття простою мовою

Національна ідентичність

Це відчуття приналежності до певної нації, але не обов'язково до території. Включає мову, культуру, цінності, спільну історію та майбутнє. Для дитини це може означати: "Я українець/українка, навіть якщо живу не в Україні".

Мовна багатшаровість (мультилінгвізм)

Здатність використовувати кілька мов у різних ситуаціях. У дітей-мігрантів часто розвивається природним шляхом. Важливо: це не змішування мов, а вміння переключатися між ними залежно від контексту.

Культурна адаптація

Процес пристосування до нової культури зі збереженням власної ідентичності. Не означає втрату коренів, а розширення культурного досвіду.

Транснаціональна ідентичність

Відчуття приналежності до кількох культур одночасно. Сучасне явище, особливо поширене серед дітей-мігрантів. Не конфлікт ідентичностей, а їх гармонійне поєднання.

Дім (в широкому розумінні)

Не лише фізичний простір, а комплекс відчуттів безпеки, приналежності та комфорту. Може існувати в кількох місцях одночасно.

Додаткові питання для поглибленого обговорення

Для 9-11 років:

- Чи може дім подорожувати разом з людиною?
- Яка різниця між домом і будинком?
- Чи можна мати два дома одночасно?
- Що робить місце особливим для тебе?
- Які звуки означають дім?

Для 12-13 років:

- Чи може людина втратити свою культуру? Як цього уникнути?
- Що важливіше: зберегти мову чи навчитися нової?
- Як технології змінюють наше розуміння дому?
- Чи може мова бути домом?
- Як війна впливає на почуття приналежності до країни?

Для 14-15 років:

- Як глобалізація впливає на національну ідентичність?
- Чи можна бути патріотом, живучи в іншій країні?
- Яку роль відіграють соціальні мережі у формуванні ідентичності?
- Чи існує універсальна мова дому?
- Як міграційний досвід змінює розуміння власної культури?

Філософські питання для всіх вікових груп:

- Чи може хмара мати національність?
- Що було б, якби всі люди говорили однією мовою?
- Чи мають кольори мову?
- Як птахи знаходять дорогу додому?
- Чи можна спакувати спогади?